

DOCUMENTATIE
NEDERLANDSE P
PARTIJ
Rotterdam, } December 192

LSP
1923
2

*Aan het Dagelijksch Bestuur van den Vrijheidsbond
te 's-Gravenhage.*

Mevrouw en Mijne Heeren,

De Commissie, door U benoemd naar aanleiding der discussiën op de Algemeene Vergadering van 30 September 1922 en op 19 Januari j.l. door Uwen Voorzitter geïnstalleerd, is met haar arbeid gereed gekomen en heeft het genoegen U hierbij aan te bieden in een Rapport met bijlagen de resultaten van haar werk.

De Commissie heeft geene vrijheid gevonden, een nota van den heer MORESCO, die op haar laatste vergadering, op welke de heer MORESCO niet aanwezig was, een punt van bespreking heeft uitgemaakt, in dit rapport op te nemen, of als bijlage aan dit rapport toe te voegen, wegens vorm en inhoud dier nota.

Zouden naar aanleiding der door de Commissie ingediende voorstellen nog vragen rijzen, dan is de Commissie ten allen tijde bereid; hare voorstellen nader toe te lichten.

Hoogachtend,

w.g. DROST, Voorzitter.

w.g. H. A. VAN RIEL-SMEENGE, Secretaresse.

RAPPORT VAN DE COMMISSIE UIT DEN VRIJHEIDSBOND

INGESTELD NAAR AANLEIDING VAN DE OP DE LAATSTE ALGEMEENE VERGADERING AAN DE ORDE GESTELDE VOORSTELLEN VAN EENIGE LEDEN DER HAAGSCHE AFDEELING EN ANDERE VOORSTELLEN IN ZAKE WIJZIGINGEN VAN STATUTEN EN REGLEMENTEN VAN DEN VRIJHEIDSBOND.

De Commissie bovenbedoeld werd op 19 Januari 1923 in Den Haag door den Voorzitter van den Vrijheidsbond, Mr. H. C. DRESSELHUYS, met een kort woord geïnstalleerd. Het voornaamste uit deze installatierede zij hier gememoreerd:

»Op de laatste Alg. Vergadering zijn eenige belangrijke voorstellen ingediend door eenige leden van de afdeeling Den Haag.

»De bedoeling was uit te drukken, dat de V. B. liberaal moest zijn in doel, werkwijze, richting en naam. Daartoe zou volgens die voorstellen noodig zijn dat het beginselprogram alleen zou bestaan uit het duidelijk omschreven beginsel van liberaal staatsbeleid en wat daaruit voortspuit.

»Hoewel ik er mij niet van bewust ben, dat het program, dat bij de oprichting der Partij na naarstig overleg en voorbereiding, werd vastgesteld, anti-liberale punten zou bevatten, zoo verdient het zeker overweging of een en ander nog krachtiger kan worden uitgedrukt.

»In de tweede plaats werd in dit voorstel gevraagd, dat in het program van actie krachtige beginselverspreiding zou worden voorgeschreven. Hoezeer krachtige beginselverspreiding wenschelijk is, dit hangt meer af van de werkkraft der partijgenooten dan van een papieren voorschrift, al zal natuurlijk overwogen moeten worden in hoeverre aan dezen wensch uiting kan worden gegeven.

»Voorts wordt gevraagd de Statuten en Reglementen zoodanig te wijzigen, dat de macht der besturen zich niet verder uitstrekt dan tot hetgeen noodig is om de yervulling van de bestuurstaak in strikten zin uit te oefenen en om kiesvereëning en gekozenen zoo onafhankelijk mogelijk van elkander te doen zijn.

»In hoeverre de macht der besturen te groot is en in welk opzicht de gekozene afhankelijk van zijn kiesvereëning is, zal zeker door

»de voorstellers, waarvan er eenigen in Uw Commissie zitten, moeten
»worden uitgewerkt. Wel kan ik reeds thans zeggen, dat een regeling,
»waarbij aan het Bestuur leiding zou worden ontnomen, onmogelijk
»is, omdat men dan tot een anarchistischen toestand zou geraken.
»En aan wie zou die leiding beter zijn toevertrouwd, dan aan de
»Bestuursleden, die de vertrouwensmannen zijn van hen door wie
»zij worden gekozen?

»Wat de Reglementen betreft: Bij het Modelreglement voor de
»Statenverkiezingen is zeer groote vrijheid gelaten, maar de ervaring
»heeft hier geleerd, dat in sommige deelen meer stringente bepalingen
»wenschelijk worden geoordeeld. Voorts doen zich hierbij diverse
»punten voor. Ik noem de vraag van het referendum, dat in verschil-
»lende vormen al of niet met een aanbeveling van een Bestuurscollege
»in Den Haag en Rotterdam wordt gehouden, de vraag of het systeem
»van voorkeurstemmen VAN HOUTEN — indien men dit een systeem
»mag heeten — behoort te worden aanvaard.

»Ten slotte stellen bedoelde Haagsche Leden voor den naam te
»veranderen in »Vrijzinnige Staatspartij«.

»Daarnaast werden door enkele afdelingen voorstellen ingediend
»om het aantal Hoofdbestuursleden aanzienlijk te beperken en om de
»verkiezing van het Hoofdbestuur op andere wijze te doen plaats
»vinden, enz.

»Ten slotte wilde een afdeling het Algemeen Secretariaat onver-
»eenigbaar verklaren met het Kamerlidmaatschap of aspirant-Kamer-
»lidmaatschap, terwijl lijnrecht daartegenover het voorstel kwam, dat
»Voorzitter en Algemeen Secretaris per sé Kamerlid moeten zijn.

»Of het wenschelijk zou zijn hieromtrent eenig voorschrift te geven
»en dit liever niet geheel te laten afhangen van de personen, zij aan
»Uwe commissie overgelaten.

»Voorts zal ook de positie der Vrouwenhroep moeten worden
»geregeld, waar herhaaldelijk punten van geschil en wrijving omtrent
»deze verhouding zijn voorgekomen. Waar niet minder dan 3 dames
»uit de Vrouwengroep in de Commissie zitting hebben, zullen de
»belangen dier groep zeker tot hun recht komen.

»Het Dageijksch Bestuur heeft ten slotte gemeend uitsluitend leden
»te moeten benoemen buiten het Dagelijksch Bestuur.

»Ik vertrouw, dat Uw Commissie te zijner tijd met goede voor-
»stellen zal komen en dat zij er toe moge medewerken, dat meer en
»meer een gevoel van saamhoorigheid in den Vrijheidsbond worde
»bereikt. Minder vechten naar binnen, meer vechten naar buiten.«

Mr. J. DROST door het Dagelijksch Bestuur tot Voorzitter der
Commissie aangewezen, bedankte voor de waardeerende woorden en
gaf de verzekering, dat de Commissie haar uiterste best zal doen haar
werk voor den V. B. vruchten te doen afwerpen. Daarop verliet Mr.

DRESSSELHUYNS de vergadering en wees de Commissie bestaande uit:

Mr. J. DROST, Rotterdam.

F. ARONSTEIN, Arnhem.

Mej. Dr. M. J. BAALE, Amsterdam.

Mevr. F. S. VAN BALEN—KLAAR, den Haag.

F. J. W. DRION, den Haag.

Mej. L. C. A. van Eeghen, Amsterdam.

L. DE GROOT, Rotterdam.

Jhr. A. W. VAN HOLTHE TOT ECHTEN, Assen.

F. HOLZMÜLLER, Hootn.

W. H. HOOFT, Zevenbergen.

Dr. W. W. VAN DER MEULEN, den Haag.

M. MORESCO, den Haag.

Jhr. R. R. L. DE MURALT, Borculo.

Mr. P. S. NOYON, Enschedé.

Mevr. H. A. VAN RIEL—SMEENGE, Emmen,

Mevr. H. A. VAN RIEL—SMEENGE aan als secretaresse.

De Commissie was zich bewust, dat zij een tweeledige taak had te vervullen. De wenschen in de Algemeene Vergadering van 30 September 1922 uitgesproken en de schriftelijk ingediende, doch niet ter behandeling gekomen voorstellen, hadden zich op tweeërlei terrein bewogen.

Verscheidene wenschen en voorstellen betroffen de inwendige organisatie der partij, andere raakten hare beginselen.

Wat het eerste betreft, was het niet te verwonderen, dat de sedert de oprichting van den V. B. opgedane ervaringen bij velen de vraag had doen rijzen of de regelen bij de oprichting der partij voor hare werkwijze en organisatie gesteld, wel steeds de juiste waren gebleken.

Daarnaast waren echter stemmen, die meer principieele beteekenis hadden. De vergadering had duidelijk getoond, dat, ondanks den minder gunstigen afloop der Kamerverkiezingen van 1922, allermint een gedrukte stemming heerschte, integendeel, het enthousiasme voor en het vertrouwen in de vrijzinnige beginselen onverzwakt waren en de verdwijning der vele, elkander bestrijdende vrijzinnige groepen nog steeds als een heugelijk feit werd beschouwd. Toch was gebleken, dat een aantal leden ernstig betwijfelde of de oprichting van den V. B. wel aan het doel had beantwoord, of hij inderdaad voldeed aan den eisch van te zijn de georganiseerde band van alle vrijzinnigen.

De Commissie had derhalve eenerzijds na te gaan welke fouten de organisatie der partij, zooals deze in de geldende statuten en reglementen was neergelegd, in de praktijk had vertoond en welke wijzigingen in verband hiermede in de statuten en reglementen moeten worden gebracht.

Anderzijds had zij te onderzoeken of de principieele bezwaren van sommige leden tegen het karakter en het beginsel van den Bond gegrond waren.

Bijna op alle vergaderingen was de Commissie in pleno aanwezig, alleen de Heer VAN HOLTHE TOT ECHTEN was wegens gezondheidsredenen niet in staat de vergaderingen bij te wonen.

Tien malen kwam de Commissie bijeen. Meestal werden middagen avondvergaderingen op een dag gehouden en ook enkele Zondagen werden door de leden aan de besprekingen opgeofferd.

In zeer veel gevallen kwam de Commissie in haar geheel zonder stemming tot overeenstemming. Waar van belangrijke meeningsverschillen in de Commissie bleek, zal dit in het rapport worden vermeld.

De Commissie begon haar werkzaamheden met de bespreking van deze principieele bezwaren, belicht in de voorstellen der bedoelde Haagsche leden, die wegens hun belangrijke strekking hier volledig worden ingelascht.

«Eenige leden van de afdeeling stellen de afdeeling den Haag «van den V.B. voor, het volgende voorstel bij het H. B. in te dienen «en ter Algemeene Vergadering namens de afdeeling door hare afgevaardigden te doen verdedigen:

«De Partij zij liberaal in doel, werkwijze, inrichting en naam.
«Daartoe worde besloten:

1. «Het beginselprogramma alleen te doen bestaan uit het duidelijk «omschreven beginsel van liberaal staatsbeleid en wat daaruit onmiddellijk ten aanzien van bestuur en wetgeving «voortspruit.
2. «Het program van actie daarmede in overeenstemming te brengen «en het in de eerste plaats krachtige beginselverspreiding te doen «voorschrijven.
3. «Statuten en reglementen zoodanig te wijzigen, dat
 - a. «de macht der besturen zich niet verder uitstrekke, dan tot het «geen noodig is voor de vervulling van de bestuurszaak in den «striksten zin;
 - b. «kiesvereenigingen en gekozenen zoo onafhankelijk mogelijk «van elkaar zijn.
4. «Den naam te wijzigen in «de Vrijzinnige Staatspartij».
5. «Een Commissie te benoemen van drie gewone leden tot het «maken van de ontwerpen, noodig voor de uitvoering van het «voorafgaande.»

In de bij deze voorstellen gevoegde toelichting was uitvoerig uiteengezet dat de voorstellers den V.B. niet beschouwen als de liberale Staatspartij waaraan in Nederland behoefte bestaat, en waarom naar hun oordeel de wijze van ontstaan van den Bond dit gevolg had medegebracht.

De discussien namen terstond een wending, die de voorstellers niet hadden verwacht. Hoewel de groote meerderheid allerminst erkende, dat de V.B. in zijn bestaanden vorm of blijkens zijn program niet liberaal zou zijn, bleek aanstonds volledige eenstemmigheid hierover,

dat de V.B. de partij der liberalen moet zijn en alleen als zoodanig reden van bestaan en toekomst heeft.

De Commissie kon zich derhalve met alg. stemmen vereenigen met de punten 1 en 4 der voorstellen der bedoelde Haagsche leden met wijziging echter van de woorden „Vrijzinnige Staatspartij” in „Liberale Staatspartij.”

Men ontveinsde zich geenszins dat het veranderen van naam eenig bezwaar zou opleveren, in het bijzonder dat onze tegenstanders hieraan een verkeerde uitlegging zouden geven. Men meende hiervoor niet bevreesd te moeten zijn. De naam liberaal is voor ons geen nieuw etiket, al is het etiket voor ons nieuw. Wij waren liberalen, toen wij den V.B. oprichtten en wij zijn het nog. Ons voortaan aldus noemende, stellen wij hiermede op ons schip de juiste vlag, die, om welke reden dan ook, in 1921 daarop niet werd geheschen. Hierdoor zal een zuiverder toestand worden geschapen.

Een minderheid was echter van oordeel, dat, als overgangsmaatregel, de oude titel „De Vrijheidsbond” moet worden behouden.

Eenstemmigheid bleek voorts te bestaan omtrent hetgeen het essentieel karakter is van het liberaal politiek beginsel. Algemeen werd voorts ingezien dat hetgeen, overeenkomstig dit beginsel, als toekomstig doel moet worden nagestreefd in hoofdlijnen kan en behoort te worden aangegeven, doch de gedetailleerde uitwerking der beginselen niet kan worden vastgelegd in een voor geruimen tijd bestemd beginselprogramma. Dit behoort te geschieden in een voor elke verkiezing vast te stellen urgentieprogramma.

De overgrootste meerderheid der Commissie was van oordeel, dat discussien over de vraag of de V.B. in zijn huidigen vorm als de liberale partij kan worden beschouwd en, zoo niet, welke consequenties hieruit moesten worden getrokken, slechts vruchtbaar konden zijn, als dit zou worden nagegaan aan de hand van concreet geformuleerde bezwaren tegen het bestaande en van concrete voorstellen tot wijziging.

Derhalve werd besloten, dat de leden desgewenscht in een volgende vergadering met uitgewerkte voorstellen zouden komen, aan welk besluit door verschillende leden is gevolg gegeven, o.a. door een lid, die daarin de denkbeelden der voorstellers heeft uitgewerkt.

Inmiddels werden de beraadslagingen over de voorstellen der Haagsche leden c.s. onder sub 3 voortgezet.

De voorstellers bleken van meening te zijn, dat het karakter eener liberale partij medebracht, dat de besturen niet anders zouden moeten zijn dan zuiver administratieve organen, en zich angstvallig zouden hebben te onthouden van het geven van adviezen of andere geestelijke leiding. De grootst mogelijke meerderheid der Commissie was echter van oordeel, dat de door de leden gekozen besturen geestelijke leiding moeten geven en de partij zonder centrale leiding hopeloos uiteen zou vallen. Een regeeren van bovenaf. een klakkeloos opvolgen van

van bovenaf gegeven adviezen is te veroordeelen, doch zonder leiding door hare vertrouwensmannen, kan de partij niet bestaan.

Bij punt 3b. liep de discussie in hoofdzaak over de verantwoordelijkheid der afgevaardigden jegens de kiezers. Een kleine minderheid meende, dat de kiezers nimmer verantwoording kunnen eischen, de groote meerderheid echter was van oordeel, dat de kiezers recht hebben den afgevaardigden te vragen om motiveering hunner stem en op het kennen hunner overtuiging over belangrijke, ook niet-politieke vraagstukken. Met op twee na algemeene stemmen besloot de Commissie, dat hieromtrent niets in de Statuten of Reglementen behoort te worden bepaald, daar de praktijk nimmer de noodzakelijkheid hiervan heeft aangetoond.

Punt 3c. leidde tot uitvoerige besprekingen over het al of niet wenschelijke van het combineeren van bestuursfuncties in de partij met het lidmaatschap van vertegenwoordigende lichamen. Eenstemmigheid kon hierover niet worden bereikt. Verschillende leden verklaarden, dat het in beginsel zeer gewenscht zou zijn deze combinaties te verbieden; velen meenden echter dat het aantal voor bestuursfuncties ten volle geschikte personen, buiten hen, die zitting hebben in een vertegenwoordigend lichaam of hiervoor candidaat zijn, niet zoo groot is, dat zulk een verbod zou kunnen worden gesteld zonder de hoedanigheid der bestuurders te schaden. Anderen meenden, dat de karakters waarborg moeten geven; weer anderen meenden zelfs, dat een combinatie van functies veelal nuttig zal zijn voor de partij. Met op één na algemeene stemmen werd intusschen besloten hieromtrent geen bindende bepalingen vast te stellen, behoudens limiet voor het aantal Kamerleden, dat lid van het D. B. kan zijn.

Nadat de uitgewerkte voorstellen van verschillende leden waren ingekomen, zette de Commissie zich aan een onderzoek van de bestaande statuten en beginselprogram en het formuleeren van hetgeen zij ter vervanging hiervan wenschelijk achtte. Uitvoerige discussiën werden hierbij gevoerd.

Bij het ontwerpen van het beginselprogram werd in de eerste plaats besproken de al of niet wenschelijkheid van eene inleiding tot het beginselprogram. De grootst mogelijke meerderheid der Commissie achtte in elk geval de door de Haagsche leden c.s. voorgestelde inleiding tot 't beginselprogram »Het Vrijzinnig Beginsel« voor het doel niet geschikt. Zij acht en meent, dat hetgeen noodig zou zijn is een korte inleiding tot het beginselprogram; zij is echter van oordeel, dat die door haar kortheid vaag zou zijn en onbevredigend, waarom de Commissie echter overging een kort beginselprogram zonder inleiding te ontwerpen.

De Commissie stelde ten slotte vast het als bijlage IV hierbij gevoegde ontwerp. Zij heeft er naar gestreefd het program en de paragrafen zoo kort mogelijk te doen zijn, opdat het gemakkelijk tot ieder spreke.

Verschillende punten uit het thans geldende program liet de Commissie weg, daar die naar haar meening meer thuis behooren in een urgentieprogram. Andere punten redigeerde zij eenigszins anders.

Toelichting der verschillende punten is naar haar meening overbodig, daar een en ander voor zich zelf spreekt en hoewel over sommige punten vrijlang werd gesproken, toch bij het vaststellen der redactie in de Commissie vrijwel eenstemmigheid heerschte.

Ten aanzien der Statuten kan de Commissie in hoofdzaak verwijzen naar de aan haar Rapport toegevoegde bijlagen. Slechts over enkele punten wil zij het volgende opmerken:

Zoo was de Commissie unaniem van meening, dat het groote Hoofdbestuur, zooals dat volgens onze tegenwoordige Statuten bestaat, voor eene partij als de onze niet bruikbaar is gebleken. Het werkt moeilijk en niet vlug en brengt groote kosten wegens reis- en verblijfkosten der leden met zich mede.

Met groote meerderheid sprak de Commissie zich uit over het denkbeeld, de leiding onzer partij in handen te leggen van een Hoofdbestuur, bestaande uit hoogstens 11 leden, waarvan de Voorzitter door de Alg. Vergadering wordt aangewezen en waarvan de overige leden, volgens in het H. R. neergelegde regelen door de afgevaardigden der afdelingen op de Alg. Vergadering zullen worden gekozen. Voorts meent de Commissie, dat de meerderheid van het H. B. uit niet-Kamerleden moet bestaan. Eén lid meende, dat hieromtrent in de Statuten niets moest worden voorgeschreven. Alleen Voorzitter, Secretaris en Penningmeester zou de Commissie dadelijk herkiesbaar willen zien gesteld.

Gevoelde de Commissie, dat met het groote H. B., zooals de nu geldende Statuten dat voorschrijven moest worden gebroken, zij voelde ook, dat vertegenwoordiging der Rijkskieskringen op de een of andere wijze in de leiding der partij noodzakelijk bleef. Zoo kwam zij tot de instelling van den »Partijraad« neergelegd in art. 12 der U hierbij aangeboden voorstellen tot wijziging der Statuten. Zij stelde zich voor, dat een aldus ingesteld geregeld contact tusschen Hoofdbestuur, Kamerfracties en Centrale Kiesvereniging er toe moet bijdragen om de vruchtbaarheid van de werkzaamheden der partij te verhoogen en misverstanden tusschen de leiding en de partij te voorkomen of onmiddellijk na haar ontstaan uit den weg te ruimen.

Naar de meening der Commissie zal moeten worden gebroken met de lange programs van actie en zal bij iedere verkiezing opnieuw een urgentieprogram moeten worden vastgesteld, terwijl bij tusschentijds rijzende vragen telkens door de Partij een uitspraak ad hoc zal moeten worden gedaan.

Een en ander wordt nader geregeld in het ontworpen art. 14 der Statuten.

Mocht dit artikel worden aangenomen, dan meent de Commissie, dat het op den weg ligt van den te vormen Partijraad, zoo spoedig

mogelijk met het ontwerpen van een *urgentieprogram* als hierboven bedoeld een aanvang te maken.

De Commissie gevoelde niet de noodzakelijkheid om het ambt van Algemeen Secretaris onverenigbaar te verklaren met het Kamerlidmaatschap.

Wél gevoelde de Commissie, dat het onmogelijk is voor dengene, die met de dagelijksche leiding van het bureau van het secretariaat is belast, gelijktijdig een functie waar te nemen, die den geheelen mensch vordert, wat feitelijk inhoudt, dat de Commissie van oordeel is, dat de Algemeene Secretaris niet gelijktijdig «chef de bureau» op het Secretariaat kan zijn.

Zij stelt dan ook voor, dat aan het Secretariaat een bureau verbonden zal worden, aan 't hoofd waarvan is geplaatst een kundig ambtenaar, volkomen bevoegd en in staat den Secretaris ter zijde te staan.

Al te dwingende regelen wilde de Commissie dienaangaande niet stellen, zooals U uit de vastgestelde redactie van art. 11 der Statuten zal blijken.

In de artt. 2 onder b. en 3 der Concept-Statuten vindt men neergelegd, op welke wijze de Commissie zich denkt, dat de organisatie van de Vrouwengroep zal kunnen plaats hebben. Financieel verband tusschen de partij en de Vrouwengroep is niet gelegd. Steunen van die groep is mogelijk ingevolge al. 2 van art. 2. De in art. 2b en 3 neergelegde regeling is aanvaard na ampele discussies.

Er waren onder de leden, die zich de positie dezer groep dachten als een zelfstandig orgaan der Partij, eene organisatie, die, meenden zij, in het belang zou zijn der geheele partij.

Deze leden waren van oordeel, dat die Groep zou moeten zijn een centrum, waarin de vrouwen uit de Partij elkander kunnen vinden, waar besprekingen over alle vraagstukken van belang voor de partij onder politiek gelijkgezinde vrouwen zouden plaats hebben, waar conclusies te dien opzichte zouden kunnen worden genomen, die dan aan Hoofdbestuur en Alg. Vergadering zouden kunnen worden kenbaar gemaakt.

Ook als centrum van *propaganda* onder de vrouwen en scholing der vrouwen voor het leven in het partijverband achtten de voorstanders een volgens hun voorstel georganiseerde Vrouwengroep onmisbaar.

Ten slotte als centrum van *verweer* tegen eventueele reactionaire aanslagen op de positie der vrouw in de samenleving, òók in ons land.

't Bleek echter wel, dat de groote meerderheid der Commissie bezwaar had tegen een Vrouwengroep als zelfstandig orgaan der Partij.

Tenslotte werd de bovengedeuide regeling aanvaard.

Bij deze besprekingen bleek, dat de Commissie van oordeel was, dat het op den weg van het H.B. zou liggen bij het samenstellen van

Commissies van voorlichting over verschillende zaken, zooals wij die nu reeds kennen, over onder wijs-, landbouw-, legerzaken, enz. eventueel over zaken meer speciaal de positie der vrouw in onze samenleving rakende, rekening te houden met het bestaan van verschillende clubs en groepen binnen ons partijverband en van wege die groepen een of meer vertegenwoordigers in zulke Commissies op te nemen.

De Commissie heeft gemeend naast de Statuten een Huishoudelijk Reglement te moeten ontwerpen, waarin ook het reglement op de organisatie der Centrale en Provinciaale Kiesvereeningen en het Verkiezingsreglement zijn opgenomen.

Zij meent, dat dit ontwerp vrijwel geheel voor zichzelf spreekt, meent echter verplicht te zijn mede te deelen, dat over de redactie van art. 1 geen eenstemmigheid heerschte en de voorgestelde formulering weergeeft de meening van een kleine meerderheid der Commissie.

Zou de Alg. Vergadering besluiten, in art. 1 niet op te nemen het laatste deel van de derde alinea: „Onder opgave” enz. dan besliste de Commissie bij staking van stemmen, dat het wenschelijk zou zijn al. 3 van art. 8 der bestaande Statuten te handhaven. „Het Hoofdbestuur kan aan de lijst van deze kandidaten één toevoegen voor elke vacature.”

Bij het ontwerpen van het *Verkiezingsreglement* heeft de gedachte voorgezet dat gehoord de grieven en bezwaren in 1922 naar voren gebracht, het wenschelijk moest worden geacht aan de leden en afdelingen van den V.B. een grooteren invloed op het stand komen der kandidatenlijsten toe te kennen.

Tevens is daarbij aan den Partijraad, dien de Commissie zich denkt als een integreerend deel onzer partij een belangrijke taak toegekend. De Verkiezingsraad kan naar de meening der Commissie vervallen, terwijl de Centrale Kiesvereeningen een groot aandeel krijgen in het tot stand komen der Kandidatenlijsten.

Ingevolge de opdracht heeft de Commissie zich ook bezig gehouden met ons kiesstelsel. Met een bepaald voorstel in deze meende de Commissie hier niet te kunnen komen.

Algemeen bleek de Commissie van gevoelen, dat aan het nu geldende stelsel van E.V. groote bezwaren verbonden zijn en met name het *persoonlijk element* daarbij te weinig tot zijn recht komt.

Het z.g. stelsel van Houten echter kan de Commissie ook niet bewonderen.

Bij aanvaarding van dat stelsel dreigen gevaren van persoonlijke intrigues en geschillen in de partij wegens personen e.d., die naar het oordeel der Commissie niet moeten worden onderschat.

De Commissie is van gevoelen, dat op wetswijziging in deze zal moeten worden aangestuurd en wel in den geest van het stelsel van

Evenrédige Vertegenwoordiging geldend voor de verkiezing der Eerste Kamer. Ook dat stelsel is niet ideaal, maar het ondervangt veel van de bezwaren tegen het nu geldende stelsel en ook tegen het stelsel VAN HOUTEN.

Wellicht ware het wenschelijk, dat het Hoofdbestuur van den Vrijheidsbond met den eventueelen Partijraad c q. voorgelicht door een opzettelijk tot dat doel ingestelde Commissie zoo spoedig mogelijk een ontwerp van wet in deze aangelegenheid voorbereidde.

De Commissie heeft de eer aan het Dagelijksch Bestuur van den Vrijheidsbond dit Rapport met de voorstellen tot wijziging der Statuten en Reglementen aan te bieden.

Zij meent de haar gegeven opdracht getrouwelijk te hebben volbracht en hoopt er in te zijn geslaagd de op de jongste Algemeene Vergadering gebleken wenschen in deze voorstellen eensdeels te be-
lichamen, terwijl zij anderdeels meent te hebben aangetoond, waarom naar haar inzicht aan sommige verlangens niet moest worden voldaan.

Mr. J. DROST, *Voorzitter.*

H. A. VAN RIEL—SMEENGE, *Secretaresse*

STATUTEN

van de Liberale Staatspartij.

Naam, doel en middelen.

Artikel 1.

De Liberale Staatspartij stelt zich ten doel de toepassing te bevorderen der Liberale beginselen in de Staatskunde.

Voorstel Hoofdbestuur.

In beginsel staat het Hoofdbestuur sympathiek tegenover den naam „Liberale Staatspartij”. Toen bij de oprichting der partij van de zijde van een der bij het gemeenschappelijk overleg betrokken partijen bezwaren tegen dezen naam rezen, werd dit van vele zijden betreurd.

Thans zou echter aan wijziging van den naam groote nadeelen zijn verbonden. De naam „Vrijheidsbond” is nu ingeburgerd en heeft overal bekendheid verkregen. Wanneer eenige jaren na de oprichting de naam wederom werd veranderd, zou dit den indruk van onvastheid en weifelhoedigheid kunnen maken. De tegenstanders zouden zeker niet nalaten het in 1925 te doen voorkomen, alsof deze naamswijziging principiële beteekenis had.

Uit propagandistisch oogpunt zou het groote schade kunnen doen, terwijl ieder toch weet, dat de Vrijheidsbond inderdaad de partij der vereenigde Vrijzinnigen is.

Het H.B. ontraadt daarom ernstig de aanvaarding der naamswijziging. Het meent echter aan de gedachte der Commissie uiting te kunnen geven door voor te stellen art. 1 aldus te lezen: „De Vrijheidsbond”, de Liberale Staatspartij in Nederland, stelt zich ten doel de toepassing te bevorderen der Vrijzinnige beginselen in de Staatskunde.

Algemeene opmerking:

Gaat de Algemeene Vergadering met dit voorstel van het H.B. accoord, dan zal de naam „Liberale Staatspartij” in verschillende artikelen worden vervangen door „Vrijheidsbond” en „Partij”.

Art. 2.

De Partij tracht dit doel te bereiken door alle wettige middelen, o.a. door:

- a. het oprichten van afdelingen;
- b. het steunen van ontwikkelings- en propagandacclubs van mannen, vrouwen en jongeren, te zamen of afzonderlijk, die zich met hare beginselen vereenigen;
- c. het houden van vergaderingen en landdagen;
- d. het leiden van de openbare meening door de pers;
- e. het doen stellen van candidaten voor de verkiezingen van leden van Tweede Kamer der Staten-Generaal, van leden der Provinciale Staten en der Gemeenteraden en andere publiek-rechterlijke lichamen.

Voorstel H.B.

Onder d. „leiden” te vervangen door „voorlichten”.

Art. 3.

De clubs bedoeld in art. 2 onder b. organiseeren al of niet in verband met elkaar haar eigen werkzaamheden bij afzonderlijk reglement, 't welk niet in strijd mag zijn met deze Statuten en de goedkeuring van het H.B. behoeft.

Leden en Afdelingen.

Art. 4.

De Partij bestaat uit gewone leden en begunstigers.

Om als gewoon lid te worden aangenomen, moet men zich wenden tot het H.B., of in plaatsen, waar een afdeling gevestigd is, tot het bestuur dier afdeling.

Ten minste 10 gewone leden, die wonen binnen eenzelfde ressort, waarvan de grenzen door het H.B. worden goedgekeurd, vormen een afdeling, welke den naam van kiesvereniging zal dragen. Binnen hetzelfde ressort kan, zonder goedkeuring van het H.B., niet meer dan één afdeling gevestigd zijn.

De afdelingen worden georganiseerd in Centrale en Provinciale Kiesverenigingen op de wijze omschreven in art. 6.

Gewone leden, die niet wonen binnen het ressort eener afdeling, worden als leden beschouwd van de afdeling, welke het dichtst bij hun woonplaats is gevestigd.

De afdelingen worden ingericht en bestuurd overeenkomstig hare reglementen, welke niet in strijd mogen zijn met deze statuten, noch met de huishoudelijke reglementen van de Partij en welke de goedkeuring behoeven van het H.B.

Begunstigers van de Partij zijn zij, die zich verbinden tot een jaarlijksche contributie van ten minste f 50.— of tot een gift ineens van ten minste f 500.— Zij ontvangen alle stukken en verslagen van algemeenen aard, welke van de Partij uitgaan.

Art. 5.

Het lidmaatschap van de Partij neemt een einde door opzegging vóór den aanvang van het vereenigingsjaar, door overlijden of door ontzetting. Onverminderd hetgeen de reglementen der afdeelingen bepalen over de ontzetting van hare leden, kan ontzetting plaats hebben door de Algemeene Vergadering of door het H.B., doch in het laatste geval alleen met $\frac{3}{4}$ der uitgebrachte stemmen en met recht van beroep op de Algemeene Vergadering.

Art. 6.

De afdeelingen, welke gevestigd zijn binnen denzelfden Rijkskieskring vereenigen zich met elkander tot Centrale Kiesvereenigingen volgens reglement in het H. R. art. 13 opgenomen.

In dat reglement worden eveneens de regelen vastgesteld volgens welke de afdeelingen binnen een Provincialen Kieskring zich tot een Provinciale Kiesvereeniging vereenigen.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt „met elkander” als overbodig te doen vervallen.

Bestuur.

Art. 7.

De Partij wordt bestuurd door een Hoofdbestuur, bestaande uit ten hoogste 11 leden, door de afgevaardigden der afdeelingen op de Alg. Vergadering uit de leden der Partij gekozen volgens regelen in het H.B. te stellen. (Art. 1 H. R.).

De leden van het H.B. hebben 4 jaar zitting. Elk jaar treedt een gedeelte hunner af volgens rooster van aftreding door het H.B. vast te stellen. Alleen Voorzitter, Secretaris en Penningmeester zijn dadelijk herkiesbaar, waarbij in acht dient te worden genomen het bepaalde bij art. 8.

De meerderheid van de leden van het Hoofdbestuur moet uit niet-leden der Staten-Generaal bestaan.

Het H. R. stelt de regelen vast, waarnaar moet worden gehandeld, indien tengevolge eener verkiezing de meerderheid uit Volksvertegenwoordigers zou komen te bestaan.

Eveneens worden in het H. R. inrichting en werkzaamheden van het H.B. nader omschreven.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt de woorden „door de afgevaardigden der afdeelingen op de Alg. Vergadering” te wijzigen in: „door de Algemeene Vergadering”.

Voorts wordt voorgesteld om als tweede lid toe te voegen: „De voorzitter wordt door de Alg. Vergadering uit de leden gekozen”.

Art. 8.

In tusschentijds ontstane vacatures wordt door de eerstvolgende gewone of buitengewone Algemeene Ledenvergadering voorzien voor den overigen zittingstijd van dengene, wiens plaats moet worden vervuld, met dien verstande, dat zij, die op deze wijze slechts een jaar of korter zitting zouden hebben, éénmaal terstond herkiesbaar zijn.

Art. 9.

De Voorzitter wordt door de Alg. Verg. uit de leden gekozen.

Hij stelt zijn mandaat om de drie jaar ter beschikking.

De overige functies worden door de Hoofdbestuursleden onderling verdeeld volgens regelen bij het H. R. te stellen.

Voorstel H.B.

Voorgesteld is het eerste lid van dit artikel in art. 7 in te voegen.

Voorgesteld wordt om „3 jaren” te vervangen door „4 jaren”.

Toelichting: Loëisch is aftreden van den voorzitter ieder jaar of iedere 4 jaar, evenals de andere leden van het H.B.

Waar aftreding ieder jaar een formaliteit zou worden, terwijl een verkiezing om de 4 jaar een ernstige uitspraak omtrent het beleid beteekent, wordt aan 4 jaar de voorkeur gegeven.

Art. 10.

Aan het Secretariaat is een bureau verbonden.

Hij, die belast is met het dagelijksch beheer daarvan kan geen deel uitmaken van eenig vertegenwoordigend lichaam en aanvaardt daarvoor geene candidatuur. Het H.B. kan tijdelijke afwijking van dezen regel toestaan, maar geeft daarvan kennis aan de Alg. Verg., die de afwijking te allen tijde kan doen eindigen.

Het H.B. stelt de salarissen vast van allen die bezoldiging van de Partij genieten, na ingewonnen advies van den Partijraad.

Art. 11.

Er is een Partijraad, waarin zitting hebben de leden van het Hoofdbestuur, de leden der Staten-Generaal aangesloten bij de Partij, de Hoofdredacteur van 't orgaan der Partij en twee gedelegeerden, aan te wijzen door iedere Centrale Kiesvereniging volgens de bepalingen van het H.B.

Alleen de gedelegeerden der Centrale Kiesverenigingen hebben in den Partijraad het stemrecht.

De Voorzitter der Partij en de Alg. Secretaris treden q.q. op als Voorzitter en Secretaris van den Partijraad.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt de redactie-wijziging: „twee gedelegeerden door iedere Centr. Kiesvereniging ten getale van twee aan te wijzen volgens de bepalingen van het H. R.

Art. 12.

De Partijraad vergadert, zoo dikwijls het H.B. of ten minste zes leden van dien Raad het noodig oordeelen en ten minste tweemaal per jaar.

Het H.B. bepaalt tijd en plaats der vergaderingen en doet deze, indien zij op verzoek van ten minste zes leden van den Partijraad gehouden worden, plaats hebben binnen 14 dagen, nadat het verzoek is ingekomen.

Het desbetreffend verzoek wordt gericht tot het Hoofdbestuur.

Art. 13.

De werkzaamheden van den Partijraad omvatten:

- 1o. Het geven van politieke en andere adviezen aan het H.B. met name van adviezen ad hoc omtrent tusschentijds rijzende vragen van verschillenden aard.
- 2o. Het voorbereiden van een urgentieprogram voor iedere periodieke verkiezing van de Tweede Kamer, zoodanig dat de Alg. Verg. tijdig tot vaststelling kan overgaan.
- 3o. Het geven van advies in zake de samenstelling der candidatenlijsten voor de Tweede-Kamerverkiezing (zie art. 14 H. R.á.
- 4o. Het voorbereiden van wijzigingen in Statuten, Reglementen, Partijprogram enz.
- 5o. Het op voorstel van het H.B. vaststellen van de Agenda voor de Alg. Vergaderingen.
- 6o. Het geven van advies omtrent bezoldiging van ambtenaren door het H.B.
- 7o. Al datgene wat verder door de reglementen aan den Partijraad wordt opgedragen.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt alinea 6 te schrappen, omdat deze werkzaamheid reeds onder de eerste alinea valt, terwijl het H.B. voorts niet telkenmale den Partijraad zou kunnen samenroepen voor b.v. het tijdelijk aanstellen van eenige propagandisten.

Art. 14.

Het H.B. vertegenwoordigt de Partij in en buiten rechten.

Algemeene Vergaderingen.

Art. 15.

De Partij vergadert ten minste éénmaal per jaar en verder zou dikwijls het H.B. zulks noodig oordeelt.

Het H.B. is verplicht eene vergadering te beleggen, zoodra tien afdeelingen, met schriftelijke opgave van de te behandelen punten, zulks verzoeken.

Art. 16.

Het H.B. bepaalt tijd en plaats van de A. V. volgens de daartoe in het H. R. gestelde regelen. In het geval, bedoeld in art. 15 al. 2 wordt de A. V. gehouden binnen zes weken, nadat het verzoek is ingekomen.

Art. 17.

Alle leden van de Partij hebben toegang tot de Alg. Vergaderingen en mogen aan de besprekingen deelnemen, doch alleen afgevaardigden der afdeelingen hebben stemrecht volgens regelen bij H. R. te stellen.

Art. 18.

De centr. Kiesver. 63
De afdeelingen kunnen, mits schriftelijk en uiterlijk binnen vier dagen vóór de A. V. bij den Secretaris van het H.B. aanvragen dat de agenda met een door haaro pp te geven onderwerp wordt aangevuld.

In den aanvang van de A. V. doet het H.B. mededeeling van eventueel ingekomen aanvragen en plaatst ze, indien het H.B. daartoe termen aanwezig acht, alsnog op de agenda.

Heeft het bezwaar tegen de gevraagde aanvulling der agenda, dan maakt het zijne bezwaren kenbaar en wordt het onderwerp niet in behandeling genomen, tenzij de A. V. op verzoek der aanvragers anders beslist.

Art. 19.

Voor de beraadslagingen en de stemmingen gelden de parlementaire gebruiken.

Contributie.

Art. 20.

De contributie der gewone leden bedraagt ten minste *f* 2.50 per jaar. Regelen voor de afdracht van contributie door de afdeelingen aan het H.B. heeft het H. R.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt het thans bestaande minimum van *f* 0.50 te houden.

De afdeelingen hebben de bevoegdheid dit minimum te verhoogen, maar een verplicht minimum van f 2.50 in de Statuten zou voor vele plattelands-afdeelingen ernstige gevolgen hebben.

Verslag en rekening.

Art. 21.

In de jaarlijksche Alg. Verg. brengt de secretaris verslag uit omtrent de handelingen en den toestand van de Partij in het afgelopen jaar en doet de penningmeester rekening en verantwoording van zijn beheer. De vergadering wordt bij de behandeling dezer rekening en verantwoording voorgelicht door een commissie van drie leden van de Partij, die met hunne plaatsvervangers door de Alg. Verg. zijn aangewezen.

De goedkeuring van de rekening en verantwoording strekt tot décharge van den penningmeester.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt „door de Alg. Verg. zijn aangewezen” te vervangen door „door den Partijraad zijn aangewezen”.

Slotbepalingen.

Art. 22.

De Liberale Staatspartij is gevestigd te 's-Gravenhage en is opgericht voor den tijd van 29 jaren, ingaande met den datum van oprichting, zijnde 16 April 1921.

Art. 23.

Het dienstjaar van de Partij valt samen met het kalenderjaar.

Art. 24.

Bij ontbinding van de Liberale Staatspartij beslist de Alg. Vergadering over de bestemming, welke aan hare bezittingen zal worden gegeven, met inachtneming van het bepaalde bij art. 1702 B. W.

Art. 25.

Wijzigingen in deze Statuten treden niet in werking alvorens de Koninklijke goedkeuring is verkregen.

HUISHOUEDELIJK REGLEMENT.

BESTUUR.

Art. 1.

De Secretaris van het Hoofdbestuur deelt jaarlijks in November aan de afdeelingen mede, welke leden van het H.B. in het eerstvolgende jaar aan de beurt van aftreding zijn, daarbij vermeldende hoeveel leden der Volksvertegenwoordiging reeds in het college zitting hebben.

De afdeelingen geven jaarlijks vóór den eersten Februari candidaten voor het H.B. aan den Algemeenen Secretaris op.

De oproepingsbrief voor de Alg. Ledenvergadering vermeldt de namen van alle genoemde candidaten in alphabetische volgorde onder opgave van de namen der afdeelingen, door wie ze zijn aanbevolen.

Art. 2.

De ter Alg. Verg. aanwezige stemgerechtigde afgevaardigden der afdeelingen verkiezen de leden van het H.B. volgens art. 20 der Statuten en met inachtneiming van de regelen in artt. 8, 9, 10 van dit Reglement.

Art. 3.

Zou tengevolge eener gehouden verkiezing de meerderheid der leden van het H.B. uit Volksvertegenwoordigers komen te bestaan, dan treedt de laatst gekozene af of van de laatstgekozenen de jongste in jaren en wordt op de eerstvolgende Alg. Verg. in de vacature voorzien, zoodanig, dat de bij de Statuten art. 7 al. 3 voorgeschreven toestand weder intreedt. (Zie art. 8 Statuten).

Art. 4.

Ter voldoening aan art. 9 al. 2 der Statuten wijst het H.B. uit zijn midden aan een onder-Voorzitter en een Penningmeester en benoemt den Alg. Secretaris. Desgewenscht kunnen een tweede secretaris en een tweede penningmeester uit het H.B. worden aangewezen.

Het H.B. benoemt den ambtenaar of de ambtenaren aan het bureau van het Secretariaat verbonden.

Art. 5.

Het H.B. vergadert zoo dikwijls de Voorzitter of drie zijner leden het noodig oordeelen en minstens éénmaal per maand, wat niet geldt voor de maanden Juli en Augustus.

Algemeene Vergaderingen.

Art. 6.

Jaarlijks vóór den eersten Februari kunnen de afd. aan het H.B. voorstellen opgeven ter behandeling op de Alg. Verg., die zooveel mogelijk in de laatste week van April zal worden gehouden.

Het H.B. zorgt, dat de beschrijvingsbrief, bevattende de voorstellen van het H.B., die der afdeelingen en de namen der candidaten voor het H.B. vóór 1 Maart de afdeelingen heeft bereikt.

Teneinde tot vaststelling der agenda te kunnen geraken, belegt het H.B. in de maand Februari eene bijeenkomst van den Partijraad.

Art. 7.

Zouden de afdeelingen geen voldoende aantal candidaten ter voorziening in de H.B.-vacature(s) hebben opgegeven, dan vult het H.B. de candidatenlijst aan met een voordracht van twee candidaten, in alphabetische volgorde gesteld voor iedere vacature, waarvoor door de afdeelingen geen candidaat werd gesteld, onder vermelding van een en ander op den beschrijvingsbrief.

Art. 8.

Voor de stemmingen op de Alg. Verg. gelden de volgende regelen:
Eene afdeeling met minder dan 100 leden brengt één stem uit;
eene afdeeling met 100—299 leden brengt twee stemmen uit;
zoo dikwijls een afdeeling 1—200 leden meer telt dan 299 leden, brengt zij één stem meer uit.

Eene afdeeling kan door één afgevaardigde alle stemmen laten uitbrengen, waarop zij recht heeft.

Zij heeft het recht door dien afgevaardigde de hem toekomende stemmen te doen verdeelen naar evenredigheid van de grootte der stroomingen, die zich omtrent bepaalde vraagstukken in die afdeeling openbaren.

Slechts die afdeelingen hebben stemrecht, die 4 dagen voor de Alg. Verg. aan den Alg. Secretaris afschrift hebben kunnen doen toezenden van het bewijs, dat zij aan haar financieele verplichtingen jegens de vereeniging hebben voldaan over het afgelopen kalenderjaar.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt toe te voegen achter „zoo dikwijls een afdee-

ling 1 tot 300 leden meer telt dan 299 leden, brengt zij één stem meer uit": „tot een maximum van zes stemmen”.

Toelichting: In het voorstel der commissie zou het aantal stemmen der afdeling ongelimiteerd zijn. De invloed van de groote steden tegenover de kleine afdelingen zou daardoor te groot worden.

Voorgesteld wordt de zinsnede: „zij heeft het recht... in die afdeling openbaren” te laten vervallen.

Toelichting: Het denkbeeld der commissie zou het beginsel der evenredige vertegenwoordiging buiten zijn natuurlijke grenzen doen gaan. Zendt een afdeling meer dan 1 afgevaardigde, dan kunnen deze verschillend stemmen.

Maar het is ongewenscht de stemmen door één afgevaardigde op verschillende wijzen te doen uitbrengen.

Uit de door de commissie voorgestelde redactie zou voorts de meening kunnen worden afgeleid, dat de afgevaardigden geen vrij mandaat hebben. Teneinde misverstand hieromtrent te voorkomen stelt het H.B. voor de bedoelde zinsnede te vervangen door: „de afgevaardigden stemmen naar vrije overtuiging zonder bindend mandaat”.

Art. 9.

Jaarlijks in de maand Januari zendt de penningmeester van het H.B. eene herinnering aan de besturen dier afdelingen, die over het afgelopen kalenderjaar aan hare financiële verplichtingen niet voldeden onder verwijzing naar art. 9 laatste alinea van dit reglement.

Art. 10.

Ter besparing van reis- en verblijfkosten zullen drie afdelingen in onderlinge overeenkomst met elkander één afgevaardigde mogen zenden naar de Alg. Verg., die daar namens de drie afdelingen echter nooit meer dan zes stemmen zal mogen uitbrengen.

Ook aan de schriftelijke stemming voor de H.B.-leden zal de bovenbedoelde afgevaardigde op dien voet kunnen deelnemen.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt dit artikel te doen vervallen.

Toelichting: Deze bepaling zou toch ten gevolge hebben, dat de belangstelling van kleine afdelingen verminderde, terwijl juist het streven moet zijn, dat alle afdelingen op de Alg. Verg. vertegenwoordigd zijn door hun eigen afgevaardigde.

Door de voorgestelde faciliteit zou de gemakzucht in de hand worden gewerkt en de beteekenis der beraadslagingen worden verminderd, terwijl voorts het gevaar niet denkbeeldig is, dat sommige afdelingen haar invloed zouden trachten te vergrooten door het werven van de stemmen van twee andere afdelingen.

Afdracht.

Art. 11.

De afdelingen dragen jaarlijks per lid *f* 0.50 aan het H.B. af op straffe van verbeurte van stemrecht op de Alg. Verg. bij niet-naleving dezer bepaling. (Zie art. 8 al. 6 en art. 9 H. R.).

Daartoe doet de afdelingssecretaris ieder jaar in Januari aan den Alg. Secretaris opgave van het aantal leden der afdeling.

Het H.B. heeft het recht in bijzondere gevallen ter beoordeeling van het H.B. eene afdeling voor een bepaald jaar van de afdracht vrij te stellen.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt achter *f* 0.50 in te lasschen: „doch niet meer dan $\frac{1}{4}$ gedeelte van het totaal bedrag aan contributies”.

Toelichting: De afdracht van *f* 0.50 zonder nadere limiteering is te hoog, te meer wanneer de minimum contributie in de Statuten op *f* 0.50 wordt gehandhaafd. Daarom wordt een nadere beperking voorgesteld, waardoor een afdeling als maximum nooit meer dan $\frac{1}{4}$ gedeelte der contributie zal behoeven af te dragen.

In afdelingen met een aantal leden dat vrij hooge contributie betaalt, zal dit bedrag dan natuurlijk ver beneden het $\frac{1}{4}$ gedeelte blijven.

Voorgesteld wordt voorts het laatste lid te doen vervallen, omdat het gevaar bestaat, dat verschillende afdelingen haar uitgaven niet zouden beperken in de verwachting, dat zij achteraf wel ontheffing zouden verkrijgen.

Toelichting: De Propaganda lijdt er ernstig onder wanneer de Hoofdkas steeds met financieele moeilijkheden heeft te kampen.

In iedere staatkundige partij behoort de afdracht de basis der geldmiddelen te zijn. Slechts tot de Vrijzinnigen is deze waarheid tot nu toe onvoldoende doorgedrongen.

Waar dit jaar, behoudens buitengewone gebeurtenissen, geen verkiezingen plaats vinden, ligt het in de bedoeling deze bepaling onmiddellijk in werking te doen treden en de afdracht reeds over 1924 te doen plaats vinden.

Reglement Centrale Kiesvereniging (Art. 6 Statuten.)

Art. 12.

De afdelingen binnen denzelfden Rijkskieskring vereenigen zich met elkander tot eene Centrale Kiesvereniging volgens onderstaande regelen:

- a. Vóór 1 Februari van het jaar, waarin de periodieke verkiezingen voor de Tweede Kamer worden gehouden, wijst elke afdeling één of meer leden en hunne plaatsvervangers aan, welke haar gedurende dien komenden zittingstijd der Tweede Kamer in de C. K. zullen vertegenwoordigen.

- b. Elke afdeeling kan zich doen vertegenwoordigen naar den volgende maatstaf:
wanneer zij minder dan 51 leden telt, door 1 afgevaardigde;
wanneer zij 51—100 leden telt, door 2 afgevaardigden;
zoo dikwijls zij 50 leden meer telt dan 100 leden door 1 afgevaardigde meer. Een afdeeling, die 51 of meer leden telt, kan zich door één afgevaardigde laten vertegenwoordigen en deze alle stemmen laten uitbrengen, waarop zij recht heeft.

De besturen der afdeelingen doen van de gekozen vertegenwoordigers en hunne plaatsvervangers terstand opgave aan het H.B.

In het geval, bedoeld in het Verkiezingsreglement art. 14 H. R. sub VI al. 3 wordt een dubbel aantal afgevaardigden aangewezen.

- c. De vergaderingen der C. K. bestaan uit de ingevolge sub a. gekozen vertegenwoordigers. Deze kiezen, alvorens de werkzaamheden genoemd sub f. aan te vangen, een bestuur van minstens 5 leden.

De bestuursleden verdeelen de functies onderling en geven van de samenstelling van het Bestuur onmiddellijk kennis aan het H.B. en de afdeelingen binnen den kieskring.

- d. De eerste vergadering der C. K. in het in art. 1 genoemde jaar wordt gehouden op uitnoodiging van het bestuur van een daarvoor door het H.B. aangewezen afdeeling. Door het H.B. wordt tevens aangewezen de plaats, waar de C. K. de eerste maal zal vergaderen.
- e. De volgende vergaderingen worden gehouden zoo dikwijls dit moet geschieden ter voldoening aan de bepalingen van dit Reglement.

Voorts wordt vergaderd zoo dikwijls het bestuur, het H.B. of ten minste 3 afdeelingen dit verlangen. In de laatste twee gevallen wordt de vergadering gehouden binnen drie weken, nadat het verzoek is ingekomen.

- f. Tot de taak van de C. K. behoort:

- I. de verkiezing van twee gedelegeerden en hunne plaatsvervangers voor den Partijraad;
- II. hetgeen aan haar is opgedragen ingevolge de bepalingen van dit reglement en het Verkiezingsreglement;
- III. de behartiging van de belangen van de Partij in haar ressort, ook in opdracht van het H.B.

- g. De C. K. heeft geen vaste contributie. De dagelijksche kosten aan hare werkzaamheden verbonden, worden door het H.B. gedragen.

- h. Het Bestuur der C. K. zendt jaarlijks aan het H.B. een verslag zijner verrichtingen en een opgave der gemaakte onkosten.

- i. Indien in eenigen Rijkskieskring slechts één afdeling bestaat, treedt deze in de plaats van de C. K. Zij handelt volgens haar afdelingsreglement, dat omtrent hare werkzaamheden als C. K. overeenkomstige bepalingen met dit art. moet bevatten.

In zeer buitengewone gevallen kan onder goedvinden van het Hoofdbestuur van deze regelen worden afgeweken.

Voorstel H.B.

Voorgesteld wordt onder b. achter: „zoo dikwijls zij 50 leden meer telt dan 100 leden, door 1 afgevaardigde meer” toe te voegen: „tot een maximum van 12 stemmen”.

Toelichting: Overheerschende invloed der groote afdelingen wordt daardoor voorkomen.

Voorgesteld wordt onder i. „overeenkomstige bepalingen” te vervangen door: „soortgelijke bepalingen”, omdat anders verwarring zou kunnen ontstaan.

Art. 13.

Vóór 1 Februari van het jaar, waarin de periodieke verkiezingen voor de Tweede Kamer worden gehouden, wijst het H.B. de afdelingen de plaats aan in art. 12 sub d. bedoeld.

Verkiezingsreglement.

Art. 14.

- I. In de maand December, voorafgaande aan het jaar, waarin de periodieke verkiezingen voor de 2de Kamer worden gehouden, maken de afdelingen in een Alg. Ledenvergadering eene lijst op van candidaten voor het lidmaatschap der 2de Kamer, alphabetisch gerangschikt, welke voor 1 Januari aan den Partijraad wordt toegezonden.
- II. In de maand Januari van het jaar als in I. bedoeld, vergadert de Partijraad tot vaststelling van het politiek advies:
 - a. over de wenschelijkheid van het indienen van gecombineerde candidatenlijsten door twee of meer of alle kieskringen;
 - b. over de samenstelling en de volgorde op de candidatenlijsten, voor zoover de Partijraad zulks noodig oordeelt.Dit advies moet met de lijsten voor 1 Februari ter kennis van de C. K. worden gebracht.
- III. In de eerste week van Februari vergaderen de C. K. ter bespreking van het advies van den Partijraad en ter benoeming eventueel van gedelegeerden naar eene vergadering van gedelegeerden uit de C. K., die naar inzicht van den Partijraad voor samenwerking in aanmerking zouden komen.
- IV. Het H. B. wijst de C. K. aan, die voor 15 Februari de in III.

bedoelde vergadering van gedelegeerden bijeenroept. Deze vergadering wijst een voorzitter en secretaris aan, en vergadert vervolgens zoo dikwijls de voorzitter of de gedelegeerden uit één kieskring dat noodig achten.

V. De C. K. doen voor 1 Maart aan de afdeelingen toekomen een lijst van alle candidaten in den kieskring gesteld, alphabetisch gerangschikt, benevens het advies gegrond op:

a. Het advies van den Partijraad.

b. Het resultaat der vergadering van gedelegeerden in II. en IV. bedoeld;

c. De bij den Partijraad ingediende lijsten.

Strekt het advies onder *b.* tot samenwerking van kieskringen, dan worden de alphabetische candidatenlijsten in de eerste zinsnede bedoeld van al die C. K. bijgevoegd.

VI. Afdeelingen, die bezwaar hebben tegen het door hare C. K. gegeven advies in V onder *b.* bedoeld, brengen dat bezwaar voor 15 Maart ter kennis harer C. K.

Als minstens $\frac{1}{5}$ van het aantal afdeelingen binnen het ressort eener C. K. van een dergelijke bezwaar doet blijken, neemt die C. K. dit punt binnen 8 dagen opnieuw in overweging en brengt hare tweede beslissing onmiddellijk ter kennis der afdeelingen.

De beslissing als in de voorafgaande alinea bedoeld. wordt genomen in eene vergadering der C. K. samengesteld uit in dubbelen getale gekozen afgevaardigden.

VII. Komt de voorgestelde combinatie tot stand, dan houdt iedere afdeeling voor April een referendum ter vaststelling van een lijst van 10 candidaten uit de alphabetische candidatenlijsten onder V. van alle kieskringen, die aan de combinatie meewerken.

Daarbij wordt ieder lid der afdeeling uitgenoodigd tien namen van candidaten op een stembiljet te plaatsen in de volgorde van zijn voorkeur.

De ingekomen stembiljetten worden verzonden aan den Secretaris der vergadering van gedelegeerden der samenwerkende kieskringen. Op de wijze als geregeld voor de verkiezing van de leden der Eerste Kamer, wordt uit de ingekomen stembiljetten van alle afdeelingen te zamen opgemaakt, welke de candidaten der samenwerkende kieskringen zullen zijn.

In een vergadering der samenwerkende Kieskringen wordt daarop bepaald in welke volgorde zij op de candidatenlijsten zullen moeten voorkomen.

De Secretaris der vergadering van gedelegeerden der samenwerkende Kieskringen zendt onmiddellijk een afschrift der aldus

opgemaakte kandidatenlijst aan den Secretaris van het Hoofdbestuur.

In de in April te houden Algemeene Vergadering worden alle kandidatenlijsten definitief vastgesteld.

- VIII. Eene C. K. die in eene combinatie van kieskringen niet meer werkt, stelt een eigen kandidatenlijst vast volgens de regelen in VII voor de combinatie aangegeven.
- IX. Het H.B. verricht alle werkzaamheden der C. K. in een Rijkskieskring, waar geen C. K. bestaat of waar de G. K. in het verichten der haar bij de reglementen opgelegde taak nalatig zou zijn.
- X. Voor de verkiezingen der Prov. Staten treden de Prov. Kiesvereeningen in de plaats der C. K. bovenbedoeld en verrichten alle werkzaamheden in dit reglement aan de C. K. opgedragen, terwijl de C. K. in de plaats treedt van den Partijraad. Overigens geldt geheel dit reglement.
- XI. Voor de Verkiezingen van de Gemeenteraden blijven de afdeelingen vrij, met dien verstande, dat in de gemeenten, waar meerdere Kiesvereeningen van de L. P. bestaan, de kiesvereening in de plaats, waar het hoofdstembureau is gevestigd als C. K. optreedt.
- XII. In de Rijkskieskringen, welke maar ééne gemeente omvatten, waar dus maar een afdeeling is gevestigd, welke afdeeling tevens als Centrale Kiesvereening fungeert, wordt gehandeld in den geest als in dit reglement aangegeven.

Voorstel H.B.

I. In de eerste helft der maand October, voorafgaande aan het jaar, waarin de periodieke verkiezingen voor de Tweede Kamer worden gehouden, wordt door het Hoofdbestuur aan de Centr. Kiesvereeningen gevraagd advies te geven aan den Partijraad over de wenschelijkheid van het indienen van gecombineerde kandidatenlijsten door twee of meer of alle kieskringen.

II. Vóór 1 November vergadert de Partijraad tot vaststelling van het politiek advies omtrent de wenschelijkheid van de in art. I. bedoelde combinaties. Dit advies moet vóór 10 November ter kennis van de C. K. V. worden gebracht.

III. Mochten een of meer C. K. V. het met dit politiek advies niet eens zijn, dan deelen zij dit vóór 20 November aan den Partijraad mede, die vóór 1 December, na bespreking dier bezwaren, vaststelt de combinaties der kandidatenlijsten in twee of meer of alle kieskringen.

IV. In de maand December maken de afdeelingen een lijst op van kandidaten voor het lidmaatschap der Tweede Kamer, alphabetisch gerangschikt, welke vóór 1 Januari aan den Partijraad wordt toegezonden.

V. In de maand Januari vergadert de Partijraad tot vaststelling van het politiek advies over de samenstelling en de volgorde op de candidatenlijsten, voor zoover de Partijraad zulks noodig oordeelt.

Dit advies moet met de door de afdelingen ingediende candidatenlijsten vóór 1 Februari ter kennis van de C. K. V. worden gebracht.

VI. In de eerste week van Februari vergaderen de C. K. ter bespreking van het advies van den Partijraad en ter benoeming eventueel van gedelegeerden naar eene vergadering van gedelegeerden uit de C. K., die naar inzicht van den Partijraad voor samenwerking in aanmerking zouden komen.

VII. Het H.B. wijst de C. K. aan, die vóór 15 Februari de in VI. bedoelde vergadering van gedelegeerden bijeenroeft. Deze vergadering wijst een voorzitter en secretaris aan, en vergadert vervolgens zoo dikwijls de voorzitter of de gedelegeerden uit één kieskring dat noodig achten.

VIII. De C. K. doen vóór 15 Februari aan de afdelingen toekomen een lijst van alle candidaten in den kieskring gesteld, alphabetisch gerangschikt, benevens het advies van den Partijraad.

IX. Vóór 10 Maart stellen de afdelingen op een algemeene vergadering of door middel van een referendum een lijst van candidaten naar volgorde van voorkeur vast, welke zij onverwijld aan de C. K. V. doen toekomen.

X. Vóór 20 Maart vergadert de C. K. V. tot voorloopige vaststelling der candidatenlijst naar volgorde van voorkeur, welke onmiddellijk aan den Partijraad wordt toegezonden.

XI. In een vergadering der samenwerkende kieskringen, vóór 1 April te houden, worden de candidatenlijsten naar volgorde van voorkeur vastgesteld, welke door den secretaris der Vergadering van gedelegeerden der samenwerkende kieskringen onmiddellijk aan den Partijraad wordt toegezonden.

In een in April te houden algemeene vergadering worden de candidatenlijsten onder overlegging van een advies van den Partijraad definitief vastgesteld.

XII. Het H.B. verricht alle werkzaamheden der C. K. in een Rijkskieskring, waar geen Centr. K. bestaat, of waar de C. K. in het verrichten der haar bij de reglementen opgelegde taak nalatig zou zijn.

XIII. Voor de verkiezingen der Prov. Staten treden de Prov. Kiesver. in de plaats der C. K. bovenbedoeld en verrichten alle werkzaamheden in dit reglement aan de C. K. opgedragen, terwijl de C. K. in de plaats treedt van den Partijraad.

Overigens geldt geheel dit reglement.

XIV. In de Rijkskieskringen, welke maar ééne gemeente omvatten, waar dus maar ééne afdeeling is gevestigd, welke afdeeling tevens als Centrale Kiesvereëninging fungeert, wordt gehandeld in de geest als in dit reglement aangegeven.

Voorstel H.B.

Toelichting: Eenige wijziging in het voorgestelde Verkiezingsreglement schijnt wenschelijk.

Het is noodzakelijk, dat reeds tijdig vaststaat in welke kieskringen gecombineerde lijsten zullen worden ingediend.

Daarom zou reeds in October het advies van de Centr. Kiesvereëningingen moeten worden gevraagd, waarnaar de Partijraad — waarin alle kieskringen zijn vertegenwoordigd — de combinaties vaststelt, behoudens de mogelijkheid voor de Centr. Kiesver. om alsnog bezwaren in te dienen, die de Partijraad dan nader onder oogen moet zien.

Vóorts is ongewenscht het voorschrijven van een verplicht referendum.

De afdeelingen moeten zelve weten of zij aan een stemming op de Algemeene Vergadering der afdeelingen of aan een referendum de voorkeur geven.

De overige wijzigingen spreken voor zichzelf.

PROEVE VAN EEN BEGINSSELPROGRAM.

(Met gebruikmaking zooveel mogelijk van het bestaande program).

1. Het handhaven en bevorderen van het liberaal of vrijzinnig Staatsbeleid en van de daarmede overeenstemmende democratische Staatsinrichting als voorwaarde daartoe.
2. Behoud van het grondwettelijk koningschap.
3. Handhaving van ons onafhankelijk volksbestaan en van de integriteit van ons gebied in en buiten Europa.
Streven naar algemeene ontwapening.
4. Bevordering van een harmonisch staatkundig en economisch verkeer der volken, met behoud van ons nationaal karakter.
5. Handhaving van het overheidsgezag en wettelijke orde en vrijheid.
6. Erkenning der waarde van het geestelijk leven ook in zijne godsdienstige, wijsgeerige en zedelijke uiting.
7. Afweer van iedere aanranding der geestelijke en godsdienstige vrijheid.
8. Staatkundige, burgerrechterlijke en economische gelijkstelling van man en vrouw.
9. Ontwikkeling van het vrije bedrijfsleven en het vrije handelsverkeer.
10. Vrijhandel.
11. Ontwikkeling der individueele persoonlijkheid, ook in het economische leven.
12. Bevordering van samenwerking in het economische leven. Versterking van den economisch zwakke en tegengaan van economische overmacht, ook door afweer van trustvorming.
13. Bevordering van particulier initiatief. Beperking van overheidsbemoeiing.
14. Bevordering van een gunstige verhouding tusschen overheidsuitgaven en volksinkomen.
Zaakkundige contrôle op de doelmatige besteding van overheids-gelden.
15. Bevordering van goed en goedkoop openbaar onderwijs als grondslag voor de volksontwikkeling. Bestrijding van de eenheidsschool. Ontwikkeling van het onderwijs in praktische richting, zoodat het opleidt voor het maatschappelijk leven en de gezinstaak.

16. Ontwikkeling van de bevolking van de Koloniën en eene koloniale wetgeving, welke met de vordering van die ontwikkeling gelijken tred houdt.

Voorstel Hoofdbestuur.

Hoewel het Hoofdbestuur de pogingen der Commissie om te trachten in kortere bewoordingen weer te geven, datgene wat in het Algemeen Program van den Vrijheidsbond staat, waardeert, zoo was het toch unaniem van meening, dat het ongewenscht is, de bedoelde wijzigingen aan te brengen, daar de verkorting veelal niet tot verduidelijking heeft geleid, terwijl de tegenstanders zeker niet zullen nalaten een principieele bedoeling achter deze wijzigingen te zoeken, welke bij de Commissie geenszins heeft voorgezeten. Als voorbeeld wordt gewezen op de wijziging in art. 2, dat in het oude program opzettelijk was gelimiteerd.

Voorts op art. 6, dat weliswaar anders is geredigeerd, doch waarvan de inhoud niet afwijkt van het slot van art. 4 oud. „Bestrijding van ambtenarij“, „verzet tegen het stelsel van overheidsbijslag“, „behoud van een krachtigen middenstand“, „ontwikkeling van den landbouw“ is o. a. weggelaten. Hadden deze punten niet in het oorspronkelijk program gestaan, tegen weglating van sommige ware wellicht geen bezwaar geweest, doch thans zou de voorgestelde wijziging als principieele frontverandering tegen ons worden uitgespeeld.

